

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 23. marraskuuta 2023
(OR. en)

15738/23

EDUC 457
JEUN 270
SOC 811
CULT 165
DIGIT 271

YHTEENVETO ASIAN KÄSITTELYSTÄ

Lähettiläjä:	Neuvoston pääsihteeristö
Vastaanottaja:	Valtuuskunnat
Asia:	Neuvoston päätelmät koulutuksen vaikutuksesta yhteisten eurooppalaisten arvojen ja demokraattisen kansalaisuuden vahvistamiseen

Valtuuskunnille toimitetaan liitteenä asiakohdassa mainitut neuvoston (koulutus, nuoriso, kulttuuri ja urheilu) istunnossaan 23. marraskuuta 2023 hyväksymät neuvoston päätelmät.

_____

Neuvoston päätelmät koulutuksen vaikutuksesta yhteisten eurooppalaisten arvojen ja demokraattisen kansalaisuuden vahvistamiseen

EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTO, joka

PALAUTTAA MIELEEN, että Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 2 artiklassa todetaan, että unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina.

KOROSTAA, että unioni on sitoutunut puolustamaan ja vaalimaan näitä arvoja sekä edistämään osaltaan niiden vaalimista ja kehittämistä, kuten Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 3 artiklan 1 ja 5 kohdassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa todetaan.

PALAUTTAA MIELEEN näiden päätelmien liitteessä esitetyn POLIITTISEN TAUSTAN.

TOTEAA seuraavaa:

1. Kaikilla jäsenvaltioilla on yhteisiä haasteita, jotka johtuvat taloudellisista, poliittisista, sosiaalisista, kulttuurisista ja teknologisista muutoksista, maailmanlaajuisesta muuttoliikkeestä ja muista yhteiskunnallisista huolenaiheista sekä poliittisesta polarisoitumisesta, kuten edelleen ilmenevästä sosioekonomisesta eriarvoisuudesta, ja vastakkainasettelua aiheuttavien kansallismielisten suuntausten lisääntymisestä, muukalaisvihasta, rasismista, antisemitismistä, homofobiasta, bifobiasta, transfobiasta, interfobiasta ja sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvasta suvaitsemattomuudesta, vihapuheesta ja radikalisoitumisesta, joka johtaa väkivaltaisiin ääriliikkeisiin. Tämä vuosikymmen on ollut Euroopan unionille muutenkin vaikea populististen ja Euroopan vastaisten liikkeiden yleistymisen ja hajottavan brexit-prosessin johdosta.
2. Viimeaikaisella maailmanlaajuisella kriisillä, covid-19-pandemia mukaan luettuna, on ollut perustavanlaatuinen vaikutus demokraattisiin yhteiskuntiimme, ja se on asettanut ennennäkemättömiä haasteita valtion ja yhteiskunnan väliselle suhteelle, tiedon luotettavuudelle ja viime kädessä demokraattisten instituutioiden valmiuksille vastata nopeasti muuttuviin yhteiskunnallisiin tarpeisiin ja vaatimuksiin. Tämä vaikuttaa myös koulutuksen laatuun, tasa-arvoon ja tasapuolisuuteen.

3. Sen lisäksi, että Venäjän Ukrainaan kohdistama perusteeton hyökkäyssota ja siihen liittyvä jatkuva laajamittainen disinformaatio on hyökkäys Ukrainaa vastaan, se osoittaa myös kansainvälisen oikeuden ja yleismaailmallisten arvojen, kuten rauhan, halveksuntaa ja merkitsee suoraa uhkaa EU:lle rauhan, turvallisuuden ja vapauden alueena.
4. Euroopan avointen demokraattisten yhteiskuntien perusta on julkinen keskustelu, jossa hyvin asioista perillä olevat kansalaiset voivat ilmaista tahtonsa ja näkemyksensä vapaiden ja oikeudenmukaisten poliittisten prosessien mukaisesti. Sen vuoksi medialukutaito, digitaaliteknologian turvallinen, kriittinen ja vastuullinen sekä ihmiskeskeinen käyttö ja asianmukainen ymmärrys väärään tietoon ja disinformaatioon liittyvistä nykyisistä haasteista ovat olennaisen tärkeitä tietoon perustuvan demokraattisen osallistumisen ja viime kädessä oppimisprosessien kannalta. Myös tekoälyn kehitys, johon liittyy sekä riskejä että mahdollisuuksia, korostaa näiden tekijöiden ratkaisevaa roolia, sillä ne ovat avainasemassa myös stereotyyppien ja haitallisten normien torjumisessa.
5. Kestävään kehitykseen ja ilmastonmuutokseen liittyvät haasteet edellyttävät oikeudenmukaista ja osallistavaa vihreää siirtymää sekä sitä, että koko yhteiskunta osallistetaan ja otetaan mukaan prosessiin ja että kiistanalaisia näkemyksiä torjutaan.
6. Kaikilla näillä haasteilla ja riskeillä voi olla seurauksia, kuten yhteiskunnan polarisoituminen, poliittinen tyytymättömyys ja etääntyminen demokraattisista instituutioista ja niiden osallistavista prosesseista, mikä on lisännyt huolta eurooppalaisissa yhteiskunnissa. Ne osoittavat, että meidän on jatkettava demokratioidemme puolustamista ja yhteisten eurooppalaisten arvojemme vahvistamista, sellaisina kuin ne on ilmaistu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 2 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa. Ne ovat myös osoittaneet Euroopan unionin tuoman lisäarvon näihin haasteisiin ja riskeihin vastaamisessa ja yhteisten ratkaisujen löytämisessä.

7. Eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista koskevaa tavoitetta tuetaan useilla keskeisillä koulutusarvoilla ja periaatteilla, joita on edelleen vahvistettava. Näitä ovat esimerkiksi laatu, tasa-arvo, tasapuolisuus, kaikkien oppijoiden menestys, osallisuus, kunnioitus ja monimuotoisuus¹.
8. Tältä osin koulutusjärjestelmien on paitsi ennakoitava uusia haasteita sekä mukauduttava ja vastattava niihin asianmukaisesti myös annettava panos demokratioidemme ja EU:n tulevaisuuteen muovaamalla aktiivisia, sitoutuneita ja luovia kansalaisia, jotka ovat tietoisia yhteisistä arvoistaan ja kykenevät parantamaan elinympäristöään. Koulutuksen avulla esiin tuodut yhteiset eurooppalaiset arvot mahdollistavat sen sosioekonomisen aseman, joka EU:lla on maailmanlaajuisesti, ja edistävät sitä.

PANEE MERKILLE:

1. EU:n nuorisostrategian 2019–2027², jossa korostetaan, että nuorille on annettava tarvittavat voimavarat, jotta heistä tulisi aktiivisia kansalaisia sekä positiivisen muutoksen edistäjiä, jotka saavat innoitusta EU:n arvoista ja eurooppalaisesta identiteetistä³, ja EU:n nuorisodialogin, jossa painotetaan tarvetta vahvistaa nuorten kansalaistaitoja ja heidän tunnettaan siitä, että he kuuluvat yhteiskuntaan ja Euroopan unioniin.
2. Lasten oikeuksia koskevan EU:n strategian⁴, jonka yhtenä ensisijaisena aihealueena on mahdollisuuden antaminen lapsille olla aktiivisia kansalaisia ja demokraattisten yhteiskuntien jäseniä.

---

¹ Neuvoston päätöslauselma eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisista puitteista edettäessä kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista ja kehittämistä (2021–2030) (EUVL C 66, 26.2.2021, s. 1)

² Euroopan unionin neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätöslauselma nuorisotalan eurooppalaisen yhteistyön puitteista: Euroopan unionin nuorisostrategia 2019–2027 (EUVL C 456, 18.12.2018, s. 1).

³ Jäsennellyn vuoropuhelun kuudennen työskentelyjakson teeman "Nuoret Euroopassa – mitä seuraavaksi?" yhteydessä kehitettiin 11 eurooppalaista nuorisotavoitetta: "EU:n tuominen lähelle nuoria", "Kaikkien sukupuolten välinen yhdenvertaisuus", "Osallistavat yhteiskunnat", "Tiedonsaanti ja rakentava vuoropuhelu", "Mielenterveys ja hyvinvointi", "Maaseutunuorten tukeminen", "Laatutyöpaikkoja kaikille", "Laadukasta oppimista", "Tiloja ja osallistumista kaikille", "Kestävä vihreä Eurooppa" ja "Nuorisojärjestöt ja eurooppalaiset ohjelmat".

⁴ COM(2021) 142 final.

3. Koulutusta koskevat Euroopan tulevaisuuskonferenssin tulokset, joissa kansalaiset suosittelivat muun muassa tulevaisuudenkestävän koulutuksen ja elinikäisen oppimisen kehittämistä Euroopassa keskittyen esimerkiksi demokraattisia prosesseja sekä EU:n arvoja ja Euroopan historiaa koskevaan kansalaisuuskasvatukseen sekä EU:ta ja erityisesti sen demokraattisia prosesseja koskevan koulutuksen vähimmäistason takaamista, mukaan lukien Euroopan yhdentymisen historia ja Euroopan kansalaisuus⁵.
4. Vuosina 2021 ja 2022 annetut Euroopan parlamentin päätöslauselmat, joissa esitetään kattava joukko suosituksia eurooppalaisen kansalaiskasvatuksen uudistamiseksi ja korostetaan halukkuutta siihen, että yhteistä eurooppalaista identiteettiä edistetään muun muassa yhteisen akateemisen ohjelman avulla ja koulutukseen sisällytetään eurooppalainen ulottuvuus⁶, ja joissa kehoitetaan kehittämään yhteinen kehys kansalaiskasvatukselle, jolla on eurooppalainen ulottuvuus ja johon kuuluu oppimista eurooppalaisista arvoista ja yhteisten opetusmateriaalien ja toimintamallien kehittämistä⁷.

---

⁵ Euroopan tulevaisuutta käsittelevä konferenssi – raportti lopputuloksesta, toukokuu 2022 (täysistunnon ehdotukset 46 ja 37).

⁶ Euroopan parlamentin päätöslauselma 6. huhtikuuta 2022 kansalaiskasvatustoimien toteuttamisesta (2021/2008(INI)) (EUVL C 434, 15.11.2022, s. 31).

⁷ Euroopan parlamentin päätöslauselma 11. marraskuuta 2021 eurooppalaisesta koulutusalueesta: yhteinen kokonaisvaltainen lähestymistapa (2020/2243(INI)) (EUVL C 205, 20.5.2022, s. 17).

5. Komission 18. marraskuuta 2022 antaman tiedonannon ”Kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteutumista”⁸, jossa jäsenvaltioita, muita EU:n toimielimiä ja sidosryhmiä kehoitetaan pohtimaan yhdessä vaikeita haasteita ja tulevaisuuteen suuntautuvia toimenpiteitä, kuten ”eurooppalaisen kansalaiskasvatuksen tehostaminen”, sekä komission hyväksymiä tasa-arvon unionin strategioita⁹, joissa korostetaan laadukkaan ja osallistavan koulutuksen merkitystä edistettäessä kaikkien tasa-arvon unionia sukupuolesta, rodusta tai etnisestä alkuperästä, uskonnosta tai vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta.

KOROSTAA koulutuksen keskeistä roolia Euroopan tulevaisuuden muovaamisessa.

Eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisista puitteista edettäessä kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista ja kehittämistä (2021–2030) annetussa neuvoston päätöslauselmassa vahvistettuihin strategiaan prioriteetteihin liittyviä toimia ovat muiden muassa eurooppalaisen näkökulman tuominen koulutukseen ja käsityksen antaminen oppijoille siitä, mitä Eurooppa ja unioni merkitsevät heidän jokapäiväisessä elämässään. Tämä tarkoittaa kriittisen ajattelun kehittämistä ja kansalaisvaikuttamisen, kulttuurienvälisten ja sosiaalisten taitojen, keskinäisen yhteisymmärryksen ja kunnioituksen sekä itselle kuuluvien demokraattisten arvojen sekä perus- ja ihmisoikeuksien tiedostamisen edistämistä kaikilla koulutuksen tasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa.

PAINOTTAA, että eurooppalaisen koulutusalueen väliarvioinnin yhteydessä toukokuussa 2023 eurooppalaisesta koulutusalueesta antamassaan päätöslauselmassa: Näkymät vuoteen 2025 ja sen jälkeiseen aikaan¹⁰ neuvosto toteaa, että erityistä huomiota olisi kiinnitettävä avaintaitojen hankkimiseen, jotta mahdollistetaan kaikkien EU-kansalaisten täysimääräinen henkilökohtainen, sosiaalinen, kansalais- ja ammatillinen kehitys.

---

⁸ COM(2022) 700 final.

⁹ Vuosina 2020 ja 2021 hyväksyttiin viisi tasa-arvostrategiaa, joilla edetään kohti tasa-arvon unionia: Sukupuolten tasa-arvostrategia 2020–2025 (COM(2020) 152 final); hlbtqi-henkilöiden tasa-arvoa koskeva strategia 2020–2025 (COM(2020) 698 final); EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelma 2020–2025 (COM(2020) 565 final); romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeva EU:n strategiakehys 2020–2030 (COM(2020) 620 final); ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva strategia 2021–2030 (COM(2021) 101 final).

¹⁰ EUVL C 185, 13.4.2022, s. 35.

ON YHTÄ MIELTÄ seuraavasta:

1. Demokratiakoulutus vahvistaa osaltaan Euroopan selviytymiskykyä kriisiaikoina sekä nopeiden ja perusteellisten muutosten aikoina, ja sillä on oltava keskeinen asema koulutuspolitiikassa, sillä sen kautta opitaan yhteisistä eurooppalaisista arvoista ja demokraattisesta kansalaisuudesta. Tämä on erityisen tärkeää paitsi koulutuksen puitteissa myös koko yhteiskunnan kannalta, joka on otettava aktiivisesti mukaan. Kaikkien EU:n kansalaisten (myös uusien tulokkaiden ja maahanmuuttajataustaisten henkilöiden) on kehitettävä tarvittavat taidot voidakseen osallistua aktiivisesti ja vastuullisesti yhteiskuntiemme toimintaan.
2. Demokratiakoulutuksen olisi perustuttava avaintaitojen kehittämiseen, mukaan lukien sosiaaliset, kulttuuriset ja emotionaaliset ulottuvuudet, sekä kriittistä ajattelua ja pohdintaa koskevaan kykyyn. Sen olisi perustuttava demokratiaa koskevaan opetukseen ja oppimiseen, joka tapahtuu demokratian kautta ja demokratiaa varten, ja erityisesti kansalaistaitoihin, joilla tarkoitetaan kykyä toimia vastuunsa tuntevana kansalaisena ja osallistua täysimääräisesti yhteiskunnalliseen toimintaan¹¹ sekä verkossa että sen ulkopuolella paitsi paikallisella ja kansallisella tasolla mutta myös Euroopan ja kansainvälisellä tasolla. Tältä osin demokratiakoulutus olisi kytkettävä maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen ja kestävästä kehitystä edistävään koulutukseen sekä ihmisoikeuksien kunnioittamiseen demokratian perustana. Sen eurooppalaiseen ulottuvuuteen olisi kuuluttava muun muassa seuraavat tekijät kansallisten olosuhteiden mukaisesti:

---

¹¹ Elinikäisen oppimisen avaintaidoista 22 päivänä toukokuuta 2018 annetussa neuvoston suosituksessa (EUVL C 189, 4.6.2018, s. 1) määritellyn mukaisesti.

- a) unionin perustana olevien yhteisten eurooppalaisten arvojen ymmärtäminen¹²;
  - b) tietämys Euroopan yhdentymisen historiasta, EU:sta, sen tavoitteista ja sen toimielinten toiminnasta, jotta kaikki kansalaiset voivat pohtia sen merkitystä ja lisäarvoa ja osallistua aktiivisesti Euroopan demokraattisiin prosesseihin;
  - c) tiedot, taidot ja asenteet, jotka mahdollistavat käytännöllisen ja aktiivisen osallistumisen EU:n demokraattisiin prosesseihin¹³;
  - d) tietoisuuden lisääminen monimuotoisuudesta sekä eurooppalaisista ja maailmanlaajuisista kulttuuri-identiteeteistä.
3. On olennaisen tärkeää edistää yhteisiä eurooppalaisia arvoja ja demokraattista kansalaisuutta kaikilla koulutuksen tasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa, kaikenikäisten henkilöiden joukossa. Tähän kuuluu uusien koulutustoimien tarkasteleminen kansallisella ja Euroopan tasolla sekä nykyisten toimien vahvistaminen samoin kuin halukkuus tehdä yhteistyötä ja sopia tarvittaessa yhteisistä välineistä, sisällöstä, toimintatavoista, määritelmistä ja tavoitteista, jotta voidaan vastata EU-kansalaisten tarpeisiin ja odotuksiin ja osallistua edelleen Eurooppa-hankkeeseen ja sen puolustamiseen sisäisiltä ja ulkoisilta uhkilta.

---

¹² Sellaisina kuin ne on ilmaistu SEU 2 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa.

¹³ Esimerkiksi eurooppalaisen kansalaisaloitteen kautta.

KEHOTTAJAA JÄSENVALTIOITA, kunnioittaen oppilaitosten itsemääräämisoikeutta ja akateemista vapautta sekä kansallisten olosuhteiden mukaisesti:

1. VAHVISTAMAAN yhteisten eurooppalaisten arvojen ja demokraattisen kansalaisuuden edistämistä, sillä ne lisäävät yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta¹⁴, kaikilla koulutuksen tasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa (virallinen, epävirallinen ja arkioppiminen) varhaisesta iästä lähtien koko elämän ajan. Tätä varten:
  - a) KANNUSTETAAN kansalaistaitoihin ja muihin taitoihin perustuvan kansalaiskasvatuksen kehittämiseen osana kansallisia koulutuspolitiikkoja, -strategioita ja -suunnitelmia kaikilla tasoilla ja kaikissa muodoissa ja erityisesti koko oppivelvollisuuden ja ammatillisen koulutuksen ajan sekä kaikissa muissa julkisissa laitoksissa, kuten kirjastoissa.
  - b) LISÄTÄÄN tietämystä ja ymmärrystä EU:sta, erityisesti sen historiasta, symboleista, tavoitteista ja toiminnasta, muun muassa sen suhteesta jäsenvaltioiden demokraattisiin prosesseihin, sekä tärkeimmistä EU:n politiikkaa muovaavista seikoista.
  - c) TUETAAN myönteisen ja osallistavan identiteettikäsityksen ja yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistamista paikallisella, alueellisella, kansallisella ja EU:n tasolla yhteisten eurooppalaisten arvojen pohjalta.
  - d) LISÄTÄÄN TIETOISUUTTA virallisen, epävirallisen ja arkioppimisena tapahtuvan kulttuurikasvatuksen merkityksestä edistettäessä tietämystä niin eurooppalaisten yhteiskuntien monimuotoisuudesta kuin niiden yhteisistä arvoista ja kulttuurista viitekehyksistä.

---

¹⁴ Neuvoston suositus, annettu 22. toukokuuta 2018, yhteisten arvojen, osallistavan koulutuksen ja opetuksen eurooppalaisen ulottuvuuden edistämisestä (EUVL C 195, 7.6.2018, s. 1).

- e) VAHVISTETAAN yhteisiä eurooppalaisia arvoja ja demokraattista kansalaisuutta edistävän koulutuksen sekä kestävästä kehitystä ja digitaalista kansalaisuutta koskevan koulutuksen välisiä olennaisia yhteyksiä, minkä ansiosta EU:n oppijat ja kansalaiset voivat sopeutua ja osallistua demokraattisiin, oikeudenmukaisiin, kestäviin ja digitaalisiin yhteiskuntiin sekä toimia niissä aktiivisesti elinikäisen oppimisen prosessin avulla.
  - f) Ottaen huomioon sosiaaliset haasteet, kuten digitaalinen turvallisuus ja yksityisyys, kyberkiusaaminen, disinformaatio, vihapuhe ja radikalisoituminen, PARANNETAAN tosiasiallista medialukutaitoa erityisesti digitaalisissa ympäristöissä ja sosiaalisissa verkostoissa keskittyen erityisesti kriittiseen ajatteluun ja eettiseen tietoisuuteen, jotta parannetaan ihmisten valmiuksia tehdä tietoon perustuvia päätöksiä.
2. KIINNITTÄMÄÄN yhteisiä eurooppalaisia arvoja ja demokraattista kansalaisuutta koskevan opettamisen yhteydessä jatkuvasti huomiota tasa-arvoon ja monimuotoisuuteen. Tässä yhteydessä:
- a) LUODAAN osallisuutta edistävä kulttuuri, johon kuuluvien mekanismien avulla voidaan havaita mahdollisia syrjäytymisen, syrjinnän ja väkivallan dynamiikkoja, jotka perustuvat esimerkiksi alkuperään, vähemmistöryhmiin kuulumiseen, vammaisuuteen, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muihin henkilökohtaisiin tai sosiaalisiin olosuhteisiin, ja ryhtyä toimiin niiden torjumiseksi.
  - b) EDISTETÄÄN toimia, joissa keskitytään EU:hun äskettäin saapuneisiin henkilöihin kansalaistaitojen hankkimisen helpottamiseksi pitäen mielessä heidän alkuperäiset kulttuuriset viitekehyksensä, ja KANNUSTETAAN kansallisten olosuhteiden mukaisesti koulutusmateriaalin, -hankkeiden ja -prosessien kehittämiseen kulttuurienvälisen lähestymistavan pohjalta.

3. EDISTÄMÄÄN laadukkaita, innovatiivisia ja osallistavia koulutussuuntaviivoja, sisältöjä, menetelmiä ja toimia, jotka on mukautettu Euroopan unionin viitekehukseen ja erilaisten koulutusjärjestelmien erityispiirteisiin ja jotka helpottavat kansalaistaitojen kehittämistä, yhteisten eurooppalaisten arvojen omaksumista ja EU:ta koskevaa oppimista. Sen vuoksi ja tarvittaessa:
- a) TUNNUSTETAAN, että yhteistyö kansainvälisten järjestöjen kanssa voi auttaa vahvistamaan kansalaistaitojen kehittämistä ja yhteisten eurooppalaisten arvojen omaksumista. Erityisesti Euroopan neuvoston välineiden osalta HYÖDYNNETÄÄN PAREMMIN demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevaa peruskirjaa ja demokraattisessa kulttuurissa tarvittavien taitojen viitekehystä (Reference Framework of Competences for Democratic Culture) EU:n puitteissa. OTETAAN HUOMIOON sen aloitteet ja välineet joilla edistetään demokratiaa ja ihmisoikeuksia sekä lisätään tietämystä yhteisestä eurooppalaisesta historiastamme ja yhtenäisyydestämme eurooppalaisten yhteiskuntien monikulttuurisessa ulottuvuudessa¹⁵.
  - b) EDISTETÄÄN yhteistyötä oppilaitosten ja kaikkien EU:n tasolla toimivien asiaankuuluvien koulutusalan toimijoiden välisen, opetussuunnitelmien kehittämistä, toteuttamista ja arviointia koskevien hyvien käytäntöjen vaihdon avulla. HARKITAAN yhteistyötä yhteisen sisällön ja yhteisten toimintatapojen alalla.
  - c) OTETAAN MUKAAN erilaisia oppijoita, tuottamaan helppolukuisia materiaaleja, jotka ovat maailmanlaajuisesti saatavilla, ja mukauttamaan esitysmuotoja ja sisältöä eri ryhmille.

---

¹⁵ Tässä yhteydessä voidaan ottaa huomioon vakiintuneet aloitteet, kuten eurooppalainen nykykielten keskus, tai uudemmat aloitteet, kuten historianopetusta Euroopassa käsittelevä seurantakeskus.

- d) TUETAAN vapaaehtoistoimintaa sekä epävirallista ja arkioppimista yhteisten arvojen, solidaarisuuden, yhteiskunnallisen sitoutumisen ja demokraattisen kansalaisuuden edistämiseen liittyvien taitojen kehittämisessä. EDISTETÄÄN tällaisten oppimisprosessien tunnustamista ja päivittämistä esimerkiksi pienten osaamiskokonaisuuksien avulla.
  - e) HELPOTETAAN digitaalista lähestymistapaa ja EDISTETÄÄN demokraattiseen kansalaisuuteen ja yhteisiin eurooppalaisiin arvoihin liittyvän informaatio-, koulutus- ja viestintäsisällön tuottamista tieto- ja viestintäyhteiskunnan uusiin kanaviin soveltuvissa muodoissa.
4. TUKEMAAN oppilaitoksia, jotta näiden on helpompi luoda asianmukainen ympäristö, joka tarjoaa mahdollisuuksia harjoitella kansalaisuutta ja demokraattista osallistumista ja oppia niistä käytännön kautta. Tätä varten:
- a) POISTETAAN oppimisympäristöistä kaikenlainen syrjintä ja eriytyminen, jotta ne olisivat turvallisia ja osallistavia paikkoja, joissa ei esiinny minkäänlaista väkivaltaa ja jotta ne olisivat moniarvoisuuteen, suvaitsevaisuuteen, kunnioitukseen, oikeudenmukaisuuteen, solidaarisuuteen, tasapuolisuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon liittyvien arvojen mukaisia.
  - b) EDISTETÄÄN lasten ja nuorten oikeutta tulla kuulluksi ja osallistua täysipainoisesti ympäristönsä sosiaali-, koulutus-, kulttuuri-, taide- ja virkistyselämään, jotta heidän on helpompi oppia asteittain aktiivisesta kansalaisuudesta.

- c) ROHKAISTAAN oppijoita, opettajia, kouluttajia, oppilaitosten johtajia, vanhempia, perheitä ja hoitajia osallistumaan virallisiin tai epävirallisiin osallistaviin elimiin sekä niiden väliseen yhteistyöhön ja vaihtoon.
- d) EDISTETÄÄN EDELLEEN korkeakoulujen, koulujen, koulutuskeskusten, nuorisojärjestöjen, kulttuuri-instituuttien ja koko yhteisön välistä yhteistyötä virallisen, epävirallisen ja arkioppimisen välisinä synergioina kokonaisvaltaisen koulustrategian avulla niin, että kaikki niiden jäsenet¹⁶ osallistuvat aktiivisesti ja yhteistoiminnallisesti ja tukevat sellaisen myönteisen, turvallisen ja luotettavan ympäristön luomista, joka edistää oppijoiden, opettajien ja kouluttajien hyvinvointia.
- e) TARJOTAAN asianmukaista tukea ja resursseja opettajille, kouluttajille, oppilaitosten johtajille, vanhemmille, perheille ja hoitajille näiden tärkeässä tehtävässä, joka on auttaa oppijoita kehittämään taitojaan yhteiskuntaelämää ja kansalaistoimintaa sekä demokraattisen kansalaisuuden harjoittamista varten.
- f) EDISTETÄÄN yhteisiin eurooppalaisiin arvoihin ja demokraattiseen kansalaisuuteen liittyvien taitojen hankkimista oppilaitosten johtajien, opettajien ja kouluttajien peruskoulutuksessa, perehdytyksessä ja täydennyskoulutuksessa kaikilla tasoilla. VAHVISTETAAN näiden oppimisprosessien arvoa opettajan ammattiin pääsyssä ja sen kehittämisessä.

---

¹⁶ Muun muassa oppilaitosten johtajat, opettajat, kouluttajat ja muu opetushenkilöstö, oppilaat, opiskelijat, vanhemmat, perheet, lailliset holhoojat ja hoitajat sekä muut sidosryhmät: nuorisopalvelut, nuorisotyöntekijät, paikallisviranomaiset, kansalaisjärjestöt, yritykset, ammattijärjestöt, vapaaehtoistyöntekijät jne.

- g) TUETAAN oppilaitosten demokratisoitumista ja niiden muuntamista roolimalleiksi kansalaisuuteen liittyvien arvojen rakentamisen alalla edistäen hallintoa ja osallistumista niiden organisaatio- ja johtamisprosesseissa yhteisten eurooppalaisten arvojen pohjalta.
5. EDISTÄMÄÄN oppilaitosten, opettajien, opetushenkilöstön ja johtajien osallistumista olemassa oleviin EU:n, kansallisen, alueellisen ja paikallisen tason välineisiin, ohjelmiin ja aloitteisiin, joilla priorisoidaan ja parannetaan yhteisten eurooppalaisten arvojen, demokraattisen kansalaisuuden ja kansalaisvaikuttamisen alalla annettavaa opetusta ja edistetään unionin ja sen toiminnan tuntemusta ja aktiivista osallistumista demokraattisiin prosesseihin. Vastaavasti LISÄÄMÄÄN osaltaan hyvien käytäntöjen näkyvyyttä ja levittämistä sekä niitä koskevaa innovointia ja vaihtoa näillä aloilla.

KEHOTTAJAA JÄSENVALTIOITA JA KOMISSIOTA toimivaltansa puitteissa:

1. ANTAMAAN LISÄÄ PAINOARVOA yhteisiä eurooppalaisia arvoja koskevalle koulutukselle ja demokraattisen kansalaisuuden edistämiseksi koulutuspoliittisessa ohjelmassa. Tätä varten:
- a) HARKITAAN sen SISÄLLYTTÄMISTÄ vahvempana ja näkyvämpänä ulottuvuutena ehdotuksiin, jotka koskevat eurooppalaisen koulutusalueen jatkokehittämistä vuoteen 2025 mennessä ja eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisten puitteiden toista kierrosta (2026–2030) edettäessä kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista ja kehittämistä (2021–2030).

- b) EDISTETÄÄN EDELLEEN sellaisten hyvien käytäntöjen, vertaisoppimistoimien ja tietojen levittämistä ja vaihtoa, jotka koskevat yhteisten arvojen kehittämistä, EU:hun kuulumisen tunnetta ja kansalaistaitoja tukevia toimenpiteitä ja joilla parannetaan kansalaiskasvatuksen laatua kaikissa jäsenvaltioissa, muun muassa digitaalitekniikan käytön avulla. VAHVISTETAAN jatkuvasti verkostoitumista, yhteistyötä ja tutkimusta parhaan näytön ja tiedon saamiseksi ja tämän alan parhaiden opetusmenetelmien jakamiseksi.
  - c) VAHVISTETAAN toimintapolitiikkojen välistä synergiaa ja koordinoitua yhteisiin arvoihin ja demokraattiseen kansalaisuuteen liittyvillä aloilla, erityisesti kun kyse on lapsiin ja nuoriin suunnatuista toimintapolitiikoista, jotta voidaan lisätä niiden systeemistä vaikutusta.
  - d) EDISTETÄÄN yhteisiin eurooppalaisiin arvoihin, demokraattiseen kansalaisuuteen sekä Euroopan unionia ja sen demokraattisia prosesseja koskevaan tietämykseen liittyvien kansallisten ja kansainvälisten kokemusten, koulutushankkeiden ja innoittavien hahmojen tunnustamisen merkitystä esimerkiksi tunnusten, merkkien ja muiden asiaankuuluvien aloitteiden avulla.
  - e) EDISTETÄÄN yleisten ja symbolisten juhlallisuuksien, kilpailujen, simulaatioiden ja aloitteiden järjestämistä keinoina demokratian kokemiseksi ja Euroopan unionin todellisuuden tuomiseksi lähemmäs koulutusyhteisöä¹⁷ niin kansallisella kuin EU:n tasolla.
2. EDISTÄMÄÄN digitaalista kansalaisuutta koskevaa koulutusta ja VIEMÄÄN ETEENPÄIN arvopohjaista digitalisaatiota koulutuksessa kehittämällä ihmisoikeuksiin ja digitaaliseen inhimillisyyteen¹⁸ keskittyviä toimintatapoja.

---

¹⁷ Esimerkiksi EU:n toimielinten, kuten neuvoston (ConSIMium) ja Euroopan parlamentin (Euroscola ja Ambassador School -ohjelma) oppilaille ja opiskelijoille järjestämät simuloidut neuvotteluharjoitukset tai muut aloitteet, jotka järjestetään yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa (Back to School -ohjelma).

¹⁸ Digitaalinen inhimillisuus tarjoaa ihmiskeskeisen lähestymistavan digitalisaatioon ja tekoälyn kaltaisten pioneeritekniikoiden sääntelyyn, ja se varmistaa ihmisen toimijuuden jouduttaessa tekemisiin automatisoitujen päätöksentekojärjestelmien kanssa.

3. TUKEMAAN vuorovaikutusta ja ymmärtämystä kaikkien EU-kansalaisten kesken. Tätä varten:
- a) KANNUSTETAAN koko eurooppalaisen koulutusyhteisön laajuiseen liikkuvuuteen, twinning-toimintaan ja kansainväliseen yhteistyöhön – oppilaat, opiskelijat, harjoittelijat, opettajat, opetushenkilöstö, vapaaehtoistyöntekijät ja johtajat – koulutuksen kaikilla tasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa. KOROSTETAAN liikkuvuuden ja vaihtojen mahdollisuuksia koulutuksessa, joka koskee kulttuurienvälistä vuoropuhelua, aktiivista kansalaisuutta, yhteisten arvojen edistämistä ja Euroopan unioniin kuulumisen tunteen kehittämistä, sekä koulutuksen eurooppalaisen ulottuvuuden vahvistamisessa ja eurooppalaisuuden kokemisessa entistä intensiivisemmin ja suoremmin.
  - b) VAHVISTETAAN jäsenvaltioiden kielten (alueelliset ja vähemmistökielet mukaan luettuina) ja kulttuurien oppimista ja tuntemusta tarpeellisessa määrin ja virallisen, epävirallisen ja arkioppimisen kautta¹⁹, jotta voidaan edistää kaikkien eurooppalaisten ymmärtämystä ja yhtenäisyyttä näiden erilaisissa identiteeteissä sekä kansalaistaitojen kehittämistä.
4. VAHVISTAMAAN ja SYVENTÄMÄÄN eurooppalaista ja kansainvälistä koulutusyhteistyötä yhteisten eurooppalaisten arvojemme ja niiden keskeisten koulutusarvojen ja -periaatteiden pohjalta, joille eurooppalaiset koulutusjärjestelmät perustuvat. Sen vuoksi:

---

¹⁹ Tätä varten on syytä tukea edelleen kieliä koskevan yhteisen eurooppalaisen viitekehyksen käyttöä.

- a) Kaikilla koulutustasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa HAETAAN INNOITUSTA eurooppalaisella korkeakoulutusalueella toteutetusta Euroopan yhdentymiskehityksestä ja korkeakoulujen aseman vahvistamista koskevasta eurooppalaisesta strategiasta²⁰ – kuten Eurooppalaiset yliopistot -allianssi tai ammatillisen koulutuksen alalla ammatillisen koulutuksen huippuyksiköt – yhteistyön syventämiseksi ja etenemiseksi kohti yhteisiin eurooppalaisiin arvoihimme perustuvaa eurooppalaista koulutusalueetta.
- b) JATKETAAN YHTEISTYÖTÄ tiukempien laadunvarmistusjärjestelmien kehittämiseksi, jotta voidaan vahvistaa yhteisiä laatustandardeja, avoimuutta, tutkintojen tunnustamista ja liikkuvuutta eurooppalaisella koulutusalueella ja eurooppalaisella korkeakoulutusalueella sekä edistää yhtenäisempää Eurooppaa.
- c) JATKETAAN tämän arvopohjaisen yhteistyön asteittaista VAHVISTAMISTA ja LAAJENTAMISTA paitsi ehdokasmaihin myös kolmansiin maihin, erityisesti Euroopan naapuruuspolitiikan piiriin kuuluviin maihin, yhteyksien edistämiseksi ja koulutus- ja tutkimusjärjestelmien tehostamiseksi maailmanlaajuisesti. Kaikki tämä auttaa vahvistamaan Euroopan unionin tuntemusta, edistämään unionin ja sen jäsenvaltioiden yhteisiä arvoja, helpottamaan kansainvälistä poliittista vuoropuhelua ja eurooppalaista diplomatiaa sekä edistämään demokraattisen kansalaisuuden kehittymistä.

---

²⁰ Neuvoston päätelmät eurooppalaisesta strategiasta korkeakoulujen aseman vahvistamiseksi Euroopan tulevaisuutta silmällä pitäen (EUVL C 167, 21.4.2022, s. 9).

KEHOTTA KKOMISSIOTA perussopimusten mukaisesti ja toissijaisuusperiaate ja kansalliset olosuhteet asianmukaisesti huomioon ottaen:

1. NOSTAMAAN kansalaiskasvatuksen profiilia ja antamaan lisää painoarvoa ja näkyvyyttä panokselle, jonka koulutusala voi tuoda yhteisten eurooppalaisten arvojen, demokraattisen kansalaisuuden ja EU:n tuntemuksen vahvistamista koskeviin eurooppalaisiin aloitteisiin ja strategioihin.
2. Yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa VAHVISTAMAAN demokratiakoulutusta ja ASETTAMAAN SEN ETUSIJALLE eurooppalaisen koulutusalueen strategisia puitteita käsittelevissä työryhmissä ja erityisesti tasa-arvoa ja arvoja koulutuksessa käsittelevässä työryhmässä.
3. SISÄLLYTTÄMÄÄN demokratiakoulutus ja yhteiset eurooppalaiset arvot koulutusjärjestelmien ja -politiikkojen nykyisiin seurantaprosesseihin välttämällä jäsenvaltioille aiheutuvaa hallinnollista lisärasitusta. Tätä varten:
  - a) Ottaen huomioon vertailukelpoiset kansainväliset, jo käytettävissä olevat tai tulevat tietolähteet KÄYTETÄÄN indikaattoreita ja vertailuarvoja käsittelevän pysyvän työryhmän asiantuntemusta TARKASTELEMASSA EU:n kansalaistaitoja koskeviin, sekä jo käytettävissä että kehitteillä oleviin määrällisiin ja laadullisiin indikaattoreihin sovellettavan parannetun lähestymistavan kehittämistä.
  - b) SISÄLLYTETÄÄN tuleviin koulutuksen seurantakatsauksiin kansalaistaitojen kehittämisen seuranta yhtenä kansallisten koulutusjärjestelmien avaintaidoista, jos saatavilla on uutta tietoa ja muuta näyttöä, kansallisten politiikkatoimien päivitysten lisäksi.

4. EDISTÄMÄÄN tietämyksen lisäämistä ja jäsenvaltioiden tukemista keskeisten tietojen ja välineiden hankkimisessa, jotta ne voisivat tarkastella opetusmenetelmiään, määrittää niistä saatuja kokemuksia ja viedä niitä eteenpäin, samalla kun vältetään hallinnollisen lisätaakan aiheutumista jäsenvaltioille, jotka voisivat päättää osallistua suunniteltuihin aloitteisiin vapaaehtois pohjalta. Tätä varten:
- a) LAADITAAN säännöllisesti vertailukelpoisempia ja näyttöön perustuvia tutkimuksia ja raportteja, jotta voidaan syventää tietoa siitä, mitä koulutusjärjestelmissä tehdään kansalaistaitojen ja niiden oppimistuloksiin, yhteisten eurooppalaisten arvojen edistämiseen, demokraattiseen kansalaisuuteen ja EU:ta koskevaan tietämykseen kohdistuvien vaikutusten kehittämiseksi²¹. Sen vuoksi tarkoituksena on muun muassa:
- LAADITTAVA kooste monista aloitteista ja hyvistä käytännöistä, joita jäsenvaltiot toteuttavat kaikilla näillä aloilla, kattavamman yleiskuvan saamiseksi.
  - LAADITTAVA uusi Eurydice-raportti kansalaiskasvatuksesta eurooppalaisissa oppilaitoksissa.
  - EDISTETTÄVÄ Euroopan tasolla toteutettavia erityistutkimuksia ja -selvityksiä, joilla arvioidaan EU:ta ja sen toimintaa koskevan tietämyksen tasoa, yhteenkuuluvuuden tunnetta, aktiivista osallistumista ja tietämystä EU-kansalaisuuteen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, kytkemällä koulutus yhteen muun muassa nuoriso-, kulttuuri- ja oikeusalojen kanssa.

---

²¹ Kansainvälisen koulutussaavutusten arviointijärjestön viimeisin kansainvälinen kansalaiskasvatusta koskeva tutkimus on peräisin vuodelta 2016, ja viimeisin Euroopan koulutusalan tietoverkon (Eurydice) komission toimeksiannosta laatima kertomus on peräisin vuodelta 2017.

- b) Tasa-arvoa ja arvoja koulutuksessa käsittelevän työryhmän tekemän työn pohjalta, yhteistyössä Euroopan neuvoston kanssa, käyttäen perustana sen demokraattisessa kulttuurissa tarvittavien taitojen viitekehystä, TARKASTELLAAN mahdollisuutta LUODA aktiivista ja demokraattista kansalaiskasvatusta varten erityinen EU:n kontekstiin mukautettu täydentävä osaamiskehys oppijoille ja kouluttajille. Tämän ansiosta taitoja olisi mahdollista arvioida samaan tapaan kuin muissa olemassa olevissa EU:n viitekehysissä²² pyrkien synergiaan niiden kanssa.
- c) LAADITAAN menetelmiä, sisältöä ja opettajankoulutusta koskevat suuntaviivat demokraattisen kansalaiskasvatuksen tarjonnan ja laadun parantamiseksi kaikissa jäsenvaltioissa, jotta poliittiset päättäjät voisivat käyttää niitä ohjenuoranaan.
- d) EDISTETÄÄN jäsenvaltioiden vapaaehtoisena vaihtoehtona sellaisten demokraattista kansalaiskasvatusta EU:ssa koskevien erityisten koulutusmoduulien kehittämistä opettajille, kouluttajille ja johtajille sekä poliittisille päättäjille, jotka perustuvat yhteisiin eurooppalaisiin arvoihin, demokraattiseen kansalaisuuteen, EU:n kansalaistaitoihin ja muihin niihin liittyviin avaintaitoihin, erityisesti asiaankuuluvien EU:n ohjelmien²³ ja verkkoalustojen, kuten eurooppalaisen kouluopetusfoorumin (ESEP) avulla.

---

²² Esimerkiksi GreenComp, DigComp, LifeComp ja EntreComp.

²³ Esimerkiksi Erasmus+ -ohjelma ja kuten Erasmus+ Teacher Academies -toiminnon kaltaiset aloitteet.

5. Erasmus+ -ohjelman²⁴ yhteydessä ANTAMAAN LISÄPONTTA ohjelman täytäntöönpanoa koskevalle neljännelle yleiselle painopistealueelle, joka on ”osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan, yhteiset arvot ja kansalaistoiminta”, sekä EU:ta ja liikkuvuutta koskevalle tietämykselle. Tätä varten:
- a) Näiden toimien täytäntöönpanossa KOROSTETAAN tarvetta oppia lisää EU:sta, sen tavoitteista, demokraattisista prosesseista ja toiminnasta sekä sen tuomasta lisäarvosta. HARKITAAN muun muassa sellaisten välineiden KÄYTTÖÖNOTTOA, joilla varmistetaan parempi tietämys EU:sta ja yhteisistä eurooppalaisista arvoista, ennen oppimiseen liittyvää liikkuvuutta tai yhteistyökumppanuutta tai samanaikaisesti niiden kanssa. Tällaisia välineitä voivat olla esimerkiksi osallistujan iän ja profiilin mukaan mukautettu oppimismoduuli. Olisi kiinnitettävä asianmukaista huomiota siihen, ettei ohjelmaan osallistumiselle luoda esteitä.
  - b) Erasmus+ Teacher Academies -aloitteen mukaisesti toteutettavissa koulutusmoduuleissa ja oppimismahdollisuuksissa PAINOTETAAN kansalaiskasvatusta ja yhteisiä eurooppalaisia arvoja.
  - c) LUJITETAAN EDELLEEN kaikkien sellaisten EU-tason aloitteiden koordinointia, näkyvyyttä ja levittämistä, joilla edistetään yhteisten eurooppalaisten arvojen ja EU:n demokraattisen kansalaisuuden vahvistamista sekä sellaisten aitojen vuorovaikutusverkostojen luomista, joilla on valmiudet ottaa koulutusyhteisö mukaan EU:n yhteiseen rakentamiseen, kuten eTwinning ja eurooppalainen kouluopetusfoorumi, aikuiskoulutuksen eurooppalainen foorumi (EPALE), Jean Monnet -toimet, Eurooppalaiset yliopistot - allianssit ja ammatillisen koulutuksen huippuyksiköt.

---

²⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/817, annettu 20. toukokuuta 2021, unionin koulutus-, nuoriso- ja urheiluohjelman ”Erasmus+” perustamisesta ja asetuksen (EU) N:o 1288/2013 kumoamisesta (EUVL L 189, 28.5.2021, s. 1).

- d) JATKETAAN byrokraattisten esteiden POISTAMISTA ja HELPOTETAAN ohjelmaan osallistumista ottaen huomioon pienten laitosten sekä maaseutualueilla, syrjäseuduilla, reuna-alueilla sekä vähemmän kehittyneillä alueilla ja syrjäisimmillä alueilla tai epäsuotuisissa ympäristöissä sijaitsevien laitosten erityisolosuhteet.
- e) KYTKETÄÄN ohjelman toimet TIIVIIMMIN muihin kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelman²⁵ tai Euroopan solidaarisuusjoukkoja koskevan ohjelman²⁶ mukaisiin aloitteisiin.
-

---

²⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/692, annettu 28 päivänä huhtikuuta 2021, kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelman perustamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1381/2013 ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 390/2014 kumoamisesta (EUVL L 156, 5.5.2021, s. 1).

²⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/888, annettu 20 päivänä toukokuuta 2021, Euroopan solidaarisuusjoukkoja koskevan ohjelman perustamisesta ja asetusten (EU) 2018/1475 ja (EU) N:o 375/2014 kumoamisesta (EUVL L 202, 8.6.2021, s. 32).

Poliittinen tausta

Euroopan unionin neuvosto

1. Neuvoston suositus, annettu 22. toukokuuta 2018, elinikäisen oppimisen avaintaidoista (EUVL C 189, 4.6.2018, s. 1).
2. Neuvoston suositus, annettu 22. toukokuuta 2018, yhteisten arvojen, osallistavan koulutuksen ja opetuksen eurooppalaisen ulottuvuuden edistämisestä (EUVL C 195, 7.6.2018, s. 1).
3. Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätelmät nuorten demokratiatietoisuuden ja demokratiaan osallistumisen edistämisestä Euroopassa (EUVL C 415, 1.12.2020, s. 16).
4. Neuvoston päätöslauselma eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisista puitteista edettäessä kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista ja kehittämistä (2021–2030) (EUVL C 66, 26.2.2021, s. 1).
5. Neuvoston päätelmät koulutuksen tasapuolisuudesta ja osallistavuudesta kaikkien oppijoiden menestyksen edistämiseksi (EUVL C 221, 10.6.2021, s. 3).
6. Neuvoston suositus, annettu 5. huhtikuuta 2022, siltojen rakentamisesta tehokkaan eurooppalaisen korkeakouluyhteistyön tukemiseksi (EUVL C 160, 13.4.2022, s. 1).
7. Neuvoston päätelmät eurooppalaisesta strategiasta korkeakoulujen aseman vahvistamiseksi Euroopan tulevaisuutta silmällä pitäen (EUVL C 167, 21.4.2022, s. 9).
8. Neuvoston päätelmät vihreässä siirtymässä tarvittavista taidoista ja osaamisesta (EUVL C 95, 14.3.2023, s. 3).
9. Neuvoston päätöslauselma eurooppalaisesta koulutusalueesta: Näkymät vuoteen 2025 ja sen jälkeiseen aikaan (EUVL C 185, 26.5.2023, s. 35).

Ministerijulistukset

10. Julistus kansalaisuuden sekä vapauden, suvaitsevaisuuden ja syrjimättömyyden yhteisten arvojen edistämisestä koulutuksen avulla (Pariisi, 17.3.2015).

Euroopan komissio

11. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Eurooppalaisen identiteetin vahvistaminen koulutuksen ja kulttuurin avulla – Euroopan komission panos EU-johtajien kokoukseen Göteborgissa 17. marraskuuta 2017 (COM(2017) 673 final).
12. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamisesta vuoteen 2025 mennessä (COM(2020) 625 final).
13. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteutumista (COM(2022) 700 final).

Euroopan parlamentti

14. Euroopan parlamentin päätöslauselma 11. marraskuuta 2021 eurooppalaisesta koulutusalueesta: yhteinen kokonaisvaltainen lähestymistapa (2020/2243(INI)) (EUVL C 205, 20.5.2022, s. 17).
15. Euroopan parlamentin päätöslauselma 6. huhtikuuta 2022 kansalaiskasvatustoimien toteuttamisesta (2021/2008(INI)) (EUVL C 434, 15.11.2022, s. 31).
